

افزایش قدرت افراد ضعیف با کمک وام‌های خرد

بانک "انجمن زنان خویش فرما"^{*}

نویسنده: Ela R. Bhatt

مترجم: علیرضا آذر نوش

۹۳ درصد از کل کارگران هندوستان، خویش فرما محسوب می‌شوند.^(۲) اکثریت کارگران زن نیز خویش فرما هستند. کارگران خویش فرما معمولاً دارای مشاغل نامطمئن و کم درآمد هستند و دارایی و سرمایه بسیار محدودی دارند. این افراد به خاطر عدم دسترسی به بازارهای اصلی و نداشتن حمایت‌های کافی، بهره‌وری اندکی دارند و دچار فقر و آسیب‌پذیری بسیار شدید هستند. سالیان سال است که نهادهای مالی به آنها بی‌توجهند، حتی اکنون نیز تعداد بسیار کمی از آنها را در نظر می‌گیرند.

انجمن زنان خویش فرما

جنبش کارگری در هند، این جمعیت عظیم کارگران فقیر را ندیده گرفته است. در سال ۱۹۷۲، زنان خویش فرمای احمدآباد اتحادیه‌ای را به نام انجمن زنان خویش فرما (سیوا) تاسیس کردند که اهداف اصلی آن عبارتند از: الف) اشتغال کامل، و ب) ایجاد اعتماد به نفس در تمام اعضای انجمن. اقتصاددانان و برنامه‌ریزان معمولاً اشتغال کامل را تنها در سطح کلان در نظر می‌گیرند، ولی برای انجمن زنان خویش فرما اشتغال کامل به معنی اشتغال برای تمام اعضای خانواده است که ضامن امنیت غذایی، امنیت درآمد و امنیت اجتماعی (شامل خدمات درمانی، پایه، مراقبت از بچه‌ها و سرپناه) باشد. مفهوم اعتماد به نفس، در واقع، یک هدف نهایی است که انجمن مذکور تلاش می‌کند تا اعضایش هم به‌طور فردی و هم جمعی، و نه فقط از لحاظ

افراد ضعیف برای آن که بتوانند درآمد خود را افزایش دهند و سطح زندگیشان را نیز بهبود بخشند، به وام‌های کافی و بموقع نیاز دارند که نرخ بهره مناسبی نیز داشته باشد. در هندوستان، این افراد، به‌ویژه زنان، به این نوع وام‌ها دسترسی ندارند. در طول ۵۰ سال گذشته، دولت این کشور تلاش کرده است تا با تقویت نهادهای اعتباری تعاونی از طریق بانک‌های بازرگانی و همچنین از طریق تعداد ۱۹۶ بانک روستایی منطقه‌ای، میزان تخصیص وام‌های خود به افراد ضعیف را افزایش دهد.^(۱) اما به رغم ارایه طرح مربوط به نرخ‌های بهره گوناگون و چشم‌پوشی از باز دریافت وام‌ها، به نظر نمی‌رسد که برنامه تأمین مالی بر ضد فقر برای رویارویی با این مشکل راه‌حل مناسبی باشد، در حالی که شماری از سازمان‌های داوطلب تلاش زیادی کرده‌اند تا به فقرا کمک‌های مالی ارایه کنند و در این راه به موفقیت‌های چشمگیری نیز دست یافته‌اند. یکی از این سازمان‌ها انجمن زنان خویش فرما نام دارد که با ایجاد بانکی به همین نام، موفق به ارایه خدمات زیادی شده است که جا دارد به‌طور دقیق مورد بحث و بررسی قرار گیرد.

کارگران زن خویش فرما

طبق تعریف انجمن زنان خویش فرما، کلیه کارگرانی که شغل ثابت ندارند، خویش فرما هستند. این افراد یا کسبه دوره‌گرد و فروشنده‌ها مانند کارگران خانگی، بافنده، لباس‌دوز، آشپز و کارگران قنی؛ و یا کارگران معمولی و خدماتی مانند کارگران کشاورزی، ساختمانی، خانگی، ارباب‌کش، کاغذجمع‌کن و غیره هستند. بر این اساس، انجمن فوق معتقد است که حدود

* Self-Employed Women's Association (SEWA).

○ اعضای موسس بانک
انجمن زنان خویش فرما
می‌گفتند: ممکن است که
فقیر باشیم، ولی تعدادمان
بسیار زیاد است.

اقتصادی، بلکه به لحاظ قدرت تصمیم‌گیری هم مستقل باشند. انجمن زنان خویش‌فرما امروزه در سراسر هند حدود ۲۲۰۰۰۰ عضو دارد و همچنان به سازماندهی زنان برای کمک به آنها جهت ورود به مسیر اصلی اقتصاد از طریق دو استراتژی تلاش و توسعه ادامه می‌دهد. تلاش در برابر موانع و محدودیت‌های بسیار زیادی است که جامعه و اقتصاد بر سر راه زنان قرار داده، و از طریق فعالیت‌های توسعه هم می‌تواند به زنان کمک کند تا قدرت چانه‌زنی خود را افزایش دهند.

اهداف ۱۰ گانه اعضای انجمن

انجمن زنان خویش‌فرما برای آن که یک سازمان دمکراتیک باشد، باید اولویت‌هایش با اولویت‌های اعضای هم‌راستا باشد. فعالیت‌های این انجمن مبتنی بر واقعیت‌ها و مسایل رودرروی اعضا است. انجمن فوق‌الذکر سعی دارد تا تاثیر فعالیت‌های خود را روی زندگی کارگران زن فقیر با توجه به ۱۰ هدف زیر ارزیابی کند. این اهداف در طول سالیان دراز به عنوان دغدغه‌های اصلی تمام اعضا، رهبران گروه، کمیته اجرایی و کارکنان آن شناخته شده‌اند: الف) اشتغال برای اعضای بیشتر، ب) افزایش درآمد، پ) دسترسی به غذا و تغذیه کافی، ت) تامین بهداشت، ث) مراقبت از فرزندان اعضا، ج) بهبود شرایط زندگی، چ) ایجاد سرمایه شخصی، ح) افزایش توان سازمانی کارگران، خ) افزایش ظرفیت کارگران برای رهبری، د) اعتماد به نفس فردی و جمعی. اهداف شماره یک تا هفت با هدف اشتغال کامل درازتباطند، در حالی که سه هدف آخری به هدف نهایی انجمن، یعنی اعتماد به نفس مربوط می‌شوند. البته باید توجه داشت که تمام این مسایل به نوعی به هم وابسته‌اند. این اهداف همچنین، چارچوب ارزیابی بانک انجمن زنان خویش‌فرما را مشخص می‌کنند.

بانک انجمن زنان خویش‌فرما (سیوا)

پس از تاسیس بانک انجمن زنان خویش‌فرما، زنان فقیر خویش‌فرما با دو مشکل مالی عمده روبرو بودند: نداشتن سرمایه کاری، و عدم مالکیت روی دارایی‌هایی که می‌توانست به عنوان وثیقه برای دریافت وام مورد استفاده قرار بگیرد. در نتیجه، بخش عمده‌ای از درآمد ناچیز آنها صرف پرداخت بهره برای سرمایه کار و اجاره تجهیزات تجاری می‌شد. یک راه‌حل برای آزاد کردن اعضای انجمن فوق از این چرخه باطل، این بود که آنها را با بانک‌های به‌ثبت‌رسیده ارتباط دهند. در سال ۱۹۷۳، انجمن زنان خویش‌فرما با چند بانک ملی برای دریافت وام برای اینگونه زنان به توافق رسید، و انجمن فوق هم نقش واسطه را ایفا می‌کرد.

متأسفانه، این زنان برای دریافت وام از بانک‌های مذکور با

مشکلات بسیاری روبرو بودند. مقام‌های بانکی هیچ تجربه‌ای در برخورد با زنان بیسواد که با رویه‌های بانکداری بیگانه بودند، نداشتند. این زنان به خاطر گرفتاری‌های شخصی، نمی‌توانستند ساعت‌های اداری بانک را رعایت کنند و زمانی که برای بازپرداخت اقساط وام خود مراجعه می‌کردند، صندوق بانک تعطیل بود. در نتیجه، یا مجبور بودند که با پول به خانه برگردند، یا آن که تا آخر آن را خرج کنند. اغلب اوقات نیز پول را به وام‌دهندگان می‌دادند تا از گزند شوهر یا پسرانشان در امان باشد.

بنابراین، تنش بین بانک‌ها و زنان خویش‌فرما شدت گرفت، به طوری که هر دو طرف را به شدت ناراحت و عصبی کرد. سرانجام، در جلسه دسامبر سال ۱۹۷۳، اعضای انجمن تصمیم گرفتند که یک بانک برای خودشان تاسیس کنند تا مطابق با شرایط خودشان وام بگیرند و احساس حقارت نکنند. آنها می‌گفتند: ممکن است که فقیر باشیم، ولی تعدادمان بسیار زیاد است. آنها ۴۰۰۰ نفر بودند که هر یک، مبلغ ۱۰ روپیه سرمایه گذاشتند و بانک Shri Mahila SEWA Sahakari Bank Ltd. را تاسیس کردند.

سرانجام، در ماه مه سال ۱۹۷۴، بانک سیوا به ثبت رسید و از آن پس، به زنان فقیر، بیسواد و خویش‌فرما خدمات بانکی ارائه می‌کرد و به صورت یک شرکت مالی پایدار و قابل اطمینان درآمد. سرمایه کاری بانک تماماً توسط زنان خویش‌فرما تامین می‌شود و از هیچ منبعی کمک مالی و بلاعوض دریافت نمی‌کند. بانک سیوا از دومین سال فعالیت خود بالاترین سود را به اعضایش داد (۱۵ درصد در سال ۱۹۹۶).

اداره بانک با کمک زنان فقیر

بانکداری برای تقویت مالی زنان فقیر نیازمند یک رهیافت انعطاف‌پذیر است تا پاسخگوی نیازها و قابلیت‌های آنها باشد. بانک سیوا، با تجربه ۲۰ ساله خود، تصمیم گرفته است تا بالاترین اولویت را به پس‌اندازها بدهد، چرا که این موضوع تاثیر مهمی بر روی زندگی اعضای بانک دارد، زیرا: الف) باعث ایجاد نظم مالی و بهبود نرخ بازپرداخت می‌شود، ب) باعث افزایش سرمایه منابع قابل دسترس افراد ضعیف می‌شود که در نتیجه، فرصت بیشتری را برای انتخاب نوع زندگی و معیشت به آنها می‌دهد، پ) باعث می‌شود تا تراز بانک به صورت دارایی درآید که منتج به افزایش ظرفیت و قدرت زنان برای دریافت وام و ارتقای موقعیتشان به عنوان سرپرست خانواده و معاش‌دهنده در جامعه می‌شود، و ت) پس‌انداز، یک شیوه مستقل برای رشد اقتصادی زنان است. در واقع، پس‌اندازها موجب رشد تجاری تحت کنترل اعضا می‌شود که وام‌ها آن را کامل می‌کنند. همچنین، در زمان‌های بحرانی، حکم تامین اجتماعی را پیدا می‌کنند.

○ بانکداری برای تقویت مالی زنان فقیر، نیازمند یک رهیافت انعطاف‌پذیر است تا بتواند پاسخگوی نیازها و قابلیت‌های آنها باشد.

رهیافت یکپارچه

رهیافت یکپارچه بانک سیوا، تلاش‌های این بانک را در مورد اعتبارات خرد از سایر بانک‌ها متمایز می‌کند. وجود اعتبارات یا دسترسی به خدمات مالی، اگرچه مهم است، ولی برای ایجاد اشتغال پایدار یا ایجاد تحول در فعالیت‌های اقتصادی افراد ضعیف کافی نیست. این افراد برای رسیدن به درآمد، دارایی و معیشت مناسب نیاز به دسترسی به موارد زیر دارند:

- اطلاعات بازار و روابط بازرگانی،
- تکنولوژی و شیوه‌هایی برای بهبود بهره‌وری،
- زیرساختار بازار،
- خدمات بهداشتی و تامین اجتماعی،
- اطلاعات، دانش فنی، توانایی کارآفرینی، و
- حضور در هیات‌های تصمیم‌گیری.

بانک سیوا همکاری تنگاتنگی هم با انجمن زنان خویش‌فرما، اتحادیه‌های کارگری، و سایر سازمان‌های اقتصادی وابسته به خود مانند فدراسیون تعاونی زنان و اتحادیه‌های زنان (DWCRA) (توسعه زنان و بچه‌ها در نواحی روستایی)، که به عنوان گروه‌های تولیدکننده کار می‌کنند، دارد. این بانک نه تنها خدمات مالی ارائه می‌کند، بلکه به ایجاد یک صندوق تامین کار و بیمه و همچنین، بخش وام مسکن نیز مبادرت ورزیده است.

مکانیزم‌های مناسب

هر زن خویش‌فرما می‌تواند در بانک سیوا حساب باز کند. از آنجا که بیشتر صاحبان حساب بیسواد هستند، لذا بانک برای شناسایی آنها یک سیستم بی‌نظیر ایجاد کرده است و آن هم صدور یک کارت عکس‌دار است که شماره حساب دارنده آن نیز روی آن حک شده است. بدین ترتیب، نام و شماره حساب دارنده حساب پس‌انداز با عکس او ارتباط پیدا می‌کند و نه با امضایش که در سایر بانک‌ها مرسوم است. به مرور زمان، بیسوادان دارنده حساب نیز امضا کردن و خواندن مندرجات دفترچه‌های پس‌انداز خود را فرا گرفتند.

ایجاد دارایی

شاید تنها عاملی که باعث فقر تولیدکنندگان خویش‌فرما می‌شود، نداشتن سرمایه و دارایی باشد. این وضعیت برای زنان بدتر است. بانک سیوا ایجاد دارایی برای زنان را که در تملک خودشان باشد، در اولویت کاری خویش قرار داده است. این بانک از نقل و انتقالات زمین و خانه به نام زنان، اختیار برداشت از حساب بانکی، تملک سهام، دریافت گواهی پس‌انداز و غیره و همچنین، فک رهن منازل، زمین، و آزادی وثیقه‌های طلا و نقره توسط خود زنان حمایت می‌کند.

بیشتر زنان می‌خواهند که حتی از درآمدهای ناچیز خود نیز مبلغی را پس‌انداز کنند، ولی هیچ امکانی را برای سپردن پولشان پیدا نمی‌کنند. رفتن به یک بانک و سپردن پس‌اندازهای جزئی کار بسیار وقت‌گیری است. همچنین، پیدا کردن یک محل امن برای پس‌اندازها نیز دشوار است. برای روشن شدن موضوع به این مورد توجه کنید: یک کارگر زن عادت داشت که هر روز مقدار اندکی از دستمزدش را در صندوقچه‌اش پنهان کند. پس از مدتی، پولش به ۳۰۰ روپیه رسید. یک روز که از محل کارش به خانه برگشت، متوجه شد که شوهرش تمام آنچه را که پس‌انداز کرده بود، برداشته است. به همین خاطر، به جای نگهداری پول در خانه، آن را به یک همسایه به اصطلاح "خوشنام" می‌داد. مدتی بعد، به سراغ او رفت و مطالبه ۱۰۰۰ روپیه جمع پس‌اندازش را کرد، ولی آن همسایه طوری با او رفتار کرد که گویی غریبه است! زنان فقیر - چه روستایی و چه شهری - از اینگونه تجربیات تلخ زیاد دارند. در نتیجه، موسساتی مانند بانک سیوا می‌توانند مکان مناسبی برای نگهداری و انباشت پول اینگونه زنان باشند.

اگرچه اعضای بانک سیوا آماده‌اند تا پولشان را پس‌انداز کنند، ولی برای رفع احتیاجات خود به خدمات مالی نیز نیازمند هستند. پول‌های پس‌انداز باید از خانه‌ها و یا محل کار افراد جمع‌آوری شود و برای این کار به جای گرفتن امضا، یک عکس روی دفترچه پس‌انداز به عنوان ابزار شناسایی کفایت می‌کند. غالباً، اعضا از بانک می‌خواهند تا موجودی حسابشان راه به‌ویژه از مردان خانواده، مخفی نگهدارد. آنها به شیوه‌ها و قوانین ویژه‌ای برای دریافت وام نیاز دارند که وضعیت اقتصادیشان را نیز در مدنظر قرار دهد. به‌طور مثال، جدول بازپرداخت‌ها باید با توجه به جریان نقدینگی آنها تنظیم شود. این زنان به برنامه‌هایی در مورد پس‌انداز و اعتبارات نیاز دارند که با پول‌های اندک و اوضاع بحرانی آنها سازگار باشد. در عین حال، آموزش این اعضا برای درک رویه‌های بانکداری نیز ضروری است.

در ابتدای کار، زنان روستایی با سپردن مقادیر اندکی از پول‌هایشان اعتمادپذیری بانک سیوا را آزمایش کردند. ولی اکنون، آنها تمام پس‌اندازشان را در اوراق قرضه درازمدت بانک سرمایه‌گذاری می‌کنند. در این میان، بانک سیوا حدود ۷۰۰۰۰ صندوق پس‌انداز راه، برای جمع‌آوری پس‌اندازهای روزانه، در اختیار اعضای خود قرار داده است.

پس‌انداز برای بقا و دوام‌پذیری بانک سیوا امری حیاتی است. به عبارت دیگر، سپرده‌های پس‌انداز محلی موجب تشکیل سرمایه برای فعالیت‌های گوناگون می‌شود. پس‌اندازکنندگان با دریافت بهره پولشان و افزایش توان دستیابی به وام‌ها، می‌توانند به تعهداتشان پایبند باشند که برای رشد و بقای بانک بسیار مهم است.

○ وجود اعتبارات یا دسترسی به خدمات مالی، اگرچه مهم است، ولی برای ایجاد اشتغال پایدار یا ایجاد تحول در فعالیت‌های اقتصادی افراد ضعیف، کافی نیست.

رشد بانک سیوا

امکانات برای چنین کاری در اختیار آنها قرار می‌گیرد. معمولاً، در صورتی یک زن واجد شرایط دریافت وام تلقی می‌شود که پول خود را به‌طور مرتب پس‌انداز کرده باشد. بانک سیوا با اعضای خود - چه به صورت فردی و چه گروهی - در تعامل است. به‌طور کلی، از رهیافت گروهی در نواحی روستایی و از رهیافت فردی در نواحی شهری استفاده می‌شود، اگرچه با رشد بانک، رهیافت گروهی در نواحی شهری نیز تشویق می‌شود.

زنان هر روستا یک‌گروه پس‌انداز تشکیل می‌دهند که تعدادشان با توجه به اندازه روستا بین ۱۰ تا ۵۰ نفر است و میزان پس‌انداز ماهانه‌شان به ازای هر نفر بین ۱۰ تا ۲۵ روپیه است. سپس به این زنان، مقررات و رویه‌های بانکی آموزش داده می‌شود. هر یک از زنان دفترچه پس‌انداز خودش را دارد و دفترچه پس‌انداز گروه نزد دو یا سه سرگروه نگهداری می‌شود. رهبر گروه با بانک در ارتباط است و نقش اطلاع‌رسانی بین اعضا را ایفا می‌کند و حکم رابط بین بانک و زنان را دارد. وانت‌های سیار در زمان ازپیش اعلام‌شده به هر دهکده خدمت ارائه می‌دهند. در ابتدای کار، کارکنان خود بانک پس‌اندازها را جمع می‌کردند، ولی با رشد ظرفیت مدیریتی گروه، سرگروه‌های زنان

هیات‌مدیره بانک سیوا از نمایندگان منتخب گروه‌های تجاری مهم، که عضو بانک هستند، تشکیل می‌شود. کلیه تصمیم‌های عمده درباره فعالیت‌های بانک نیز در جلسات ماهانه هیات‌مدیره مذکور اتخاذ می‌شود. این هیات تمام وام‌ها را تصویب می‌کند و با توجه به نرخ‌های بهره موجود، در مورد نرخ بهره وام‌های گوناگون تصمیم‌گیری می‌کند. مساله بیسوادی اعضا نیز به‌ندرت باعث ایجاد مانع در تصمیم‌گیری‌ها و یا یافتن راه‌حل شده است.

در ابتدا، بانک سیوا فعالیت خود را روی تجهیز زنان خویش فرما برای سپردن پس‌اندازهایشان متمرکز کرد و نقش واسطه را بین سپرده‌گذاران و بانک‌های ملی برای دریافت وام ایفا نمود. بعدها بانک مزبور شروع به دادن پول از جانب خودش به سپرده‌گذاران کرد و از آن پس، به یک واحد مالی پایدار و ماندنی تبدیل شد. جدول شماره یک نشان می‌دهد که رشد بانک سیوا در طول ۲۰ سال گذشته، آهسته، ولی مداوم بوده و در طول پنج سال پس از اجرای سیاست‌های آزادسازی (پنج سال آخر) رشد مذکور چشمگیر بوده است.

جدول شماره یک

رشد بانک سیوا: شاخص‌های کلیدی

(ارقام به ۱۰۰۰)

سال	تعداد سهامداران	سرمایه سهام (روپیه)	تعداد سپرده‌گذاران	تعداد سپرده‌ها (روپیه)	سرمایه کاری (روپیه)	سود (روپیه)
۱۹۷۵-۷۶	۶/۶	۷۶/۰	۱۰/۵	۹۵۰	۱۶۶۰	۳۰
۱۹۸۰-۸۱	۷/۵	۸۰/۷	۱۴/۰	۲۷۲۹	۳۱۹۵	۵۴
۱۹۸۵-۸۶	۹/۸	۵۳۸/۱	۲۲/۲	۱۱۲۷۹	۱۳۵۳۷	۲۲۲
۱۹۹۰-۹۱	۱۳/۲	۱۴۶۰/۰	۲۷/۹	۲۴۴۶۶	۳۴۴۱۷	۷۴۱
۱۹۹۵-۹۶	۱۷/۵	۴۲۵۹/۰	۴۴/۸	۷۲۱۶۵	۹۸۲۰۶	۱۰۰۱

خودشان به بانک می‌آمدند تا پس‌اندازهای آنها را به حساب بگذارند.

بدیهی است که وام‌های "مصرف" نیز به‌شدت مورد نیاز زنان فقیر است. بانک سیوا هرگز بین وام مصرف و وام تولیدی تمایز قایل نشده است. وام‌های مصرف، به خاطر جدایی‌ناپذیری بودن فعالیت‌های تولیدی و مصرف، به درآمد زنان فقیر کمک می‌کند. در عین حال، هزینه‌های "مصرف" برای غذا، درمان یا حتی مسکن به حفظ دارایی اصلی تولیدی آنها، یعنی کار، کمک می‌کند. گرفتن وام نقدی به جای فروش یکی از حیوانات برای امرار معاش، باعث می‌شود تا خانواده بتواند پس از زادوولد آن حیوان، درآمد کسب کند. تجربه نشان می‌دهد که

بانک سیوا در ابتدا فعالیت خود را به عنوان یک بانک شهری آغاز کرد، ولی در سال‌های اخیر گستره کار خود را به نواحی روستایی کشاند، تا به جمعیت روستایی زنان خویش فرما که روزبه‌روز در حال افزایش هستند، خدمت ارائه دهد. همانطور که قبلاً عنوان شد، بانک سیوا در کنار خدمات پس‌انداز، اعتبار مالی و همچنین، مشاوره مالی، به ارائه طرح بیمه کار مربوط به سپرده و خدمات مسکن نیز می‌پردازد.

خدمات پس‌انداز

کلیه فعالیت‌های بانکداری با پس‌اندازها شروع می‌شود. بنابراین، زنان به پس‌انداز کردن تشویق می‌شوند و تمام

○ بانک سیوا در نواحی روستایی از رهیافت گروهی و در نواحی شهری از رهیافت فردی استفاده می‌کند.

سرعت افزایش یافته و نرخ بازپرداخت عالی بوده است. هر ساله، حدود ۵۰ درصد از وام‌های پرداخت‌شده، توسط اعضا بازپرداخت می‌شود که مجدداً به صورت وام در اختیار بقیه قرار می‌گیرد. نرخ بهره این وام‌ها بین ۱۲ تا ۱۷/۵ درصد در سال است، و دوره بازپرداخت اکثر وام‌ها ۳۶ ماهه است. در صورت نیاز، کمک‌های فنی هم به وام‌گیرندگان ارائه می‌شود تا با شناسایی منابع مستقیم خرید مواد اولیه، ابزارها و تجهیزات بهتر، ارتباط با بازار برای کالاها و خدماتشان، بتوانند از اعتبارات دریافتی به نحو مولدی استفاده کنند. همچنین، بانک به آنها کمک می‌کند که مهارت و تخصصی را کسب کنند تا محصولات جدید تولید کنند و فرصت‌های کاری را بشناسند.

نظارت دقیق بر وام‌ها باعث می‌شود که از وام‌ها برای فعالیت‌های اقتصادی استفاده شود. این کار به بازپرداخت‌ها هم کمک می‌کند. این واقعیت که وام‌ها به اعضای اتحادیه سیوا داده می‌شود، و این که سیوا اعضای خود را تشویق و کمک می‌کند تا از لحاظ اقتصادی روی پای خود بایستند، اهمیت بازپرداخت‌ها را دوچندان می‌کند. گروه روستایی رأس‌در مورد وام به اعضایش و همچنین، نرخ بهره آن تصمیم می‌گیرد. این کار به گروه‌ها کمک می‌کند تا سرمایه‌سازی کنند و صندوق روبه‌رشد خود را اداره کنند.

شاید مهمترین شاخص دوام‌پذیری بانک سیوا، نرخ بازپرداخت آن باشد که بین ۹۳ تا ۹۶ درصد بوده است. این مهم به این علت تحقق یافت که وام‌های پرداخت‌شده توسط بانک منجر به رشد واقعی بنگاه اقتصادی و افزایش درآمد و مالکیت دارایی شده است. بهبود شرایط اقتصادی نیز باعث افزایش بازپرداخت‌ها شده که آن نیز به دلیل نظارت دقیق توسط بانک، ارتباط بین رهبران گروه و وام‌گیرندگان، و تماس مداوم بین بانک، سیوا، تعاونی‌ها، و سایر گروه‌های روستایی بوده است.

بدیهی است که موضوع بازپرداخت برای فقرایی که زندگی دشواری را اداره می‌کنند و غالباً با بحران روبرو هستند، یک فرآیند پیچیده است. در چنین اوضاعی، بانک تلاش

تفکیک بین تولید و مصرف به نفع فقرا نیست، و بانکداری خرد باید به فکر هر دو باشد.

اعتبار و بازپرداخت

بانک سیوا پرداخت وام به اعضای خود را با مبالغ کمک و به‌طور محدود آغاز کرد، ولی به تدریج با افزایش تعداد وام‌ها، بانک مجبور شد تا در مورد نیازهای اعتباری زنان خویش‌فرما اطلاعات بیشتری را کسب کند. هیچ قانون، مقررات و یا دستورالعملی در این مورد وجود نداشت و مشکلات بسیاری در سر راه بود، مانند عدم دسترسی به وثیقه. زنان هم هیچ سابقه بانکی نداشتند که بر اساس آن بتوان تصمیمات مالی اتخاذ کرد. اطلاعات مکتوب و مستدلی در مورد کار و کسب‌شان نیز وجود نداشت، زیرا دفتر حسابداری نداشتند. از آنجا که بیشتر زنان بیسواد بودند، مکانیزم‌های متفاوتی باید به کار گرفته می‌شد، مانند خدمت درب خانه یا رویه‌های ساده‌تر.

البته، ریسک اینگونه وامدهی بالا بود، زیرا زنان فقیر و گروه‌های آنها از لحاظ مالی آسیب‌پذیر بودند. اما با تجربه و همکاری نزدیک اتحادیه سیوا و اعضای آن و رهبران گروه، بانک سیوا راه‌حل‌های مبتکرانه‌ای را برای حل این مشکلات ارائه کرد و مقررات و دستورالعمل‌های خود را برای وامدهی به فقرا تدوین کرد. این راه‌حل‌ها عبارت بودند از ارزیابی اعتبار آنها از لحاظ رفتار مالی، به‌جای وثیقه یا اوراق بهادار. از طرف دیگر، یکی از ویژگی‌های اصلی تمام وام‌ها، تمدید و تکرار آنها بود. به همین خاطر، بانک تلاش می‌کرد تا مقررات ویژه‌ای را برای امور بانکی زنان ایجاد کند و رویه‌های ساده و مناسبی را تدوین نماید. مرتبط کردن وام‌ها با سایر خدمات حمایتی بسیار ضروری مانند بیمه، خدمات درمانی، مراقبت از بچه، کمک‌های حقوقی و آموزش موجب کاهش آسیب‌پذیری زنان شده است. ایجاد مناسبات شخصی و تماس مداوم با مشتریان هم باعث انسجام زنان عضو سیوا شده است. آنها بانک سیوا را همچون مادر خود می‌دانند.

همانطور که در جدول شماره دو می‌بینید، اعتبارات به

جدول شماره دو

پرداخت و بازپرداخت‌های بانک سیوا

سال	تعداد زنان	مقدار وام (روپیه)	بازپرداخت‌ها (روپیه)	نرخ بازپرداخت (درصد)
۱۹۷۶-۱۹۷۵	۵	۶۸۰	—	—
۱۹۸۱-۱۹۸۰	۱۶۳	۲۴۸۹۷۵	۲۶۲۲۳۸	۹۶
۱۹۸۵-۱۹۸۴	۲۳۶۶	۴۳۱۲۲۳۷	۳۴۹۲۹۱۱	۹۳
۱۹۹۰-۱۹۹۱	۹۱۳۲	۱۲۰۱۵۰۰۰	۹۳۲۴۰۷۰	۹۵
۱۹۹۵-۱۹۹۶	۱۱۵۲۲	۲۳۰۲۰۰۰۰	۱۵۵۲۵۰۰۰	۹۶

○ تجربه نشان می‌دهد که تفکیک بین تولید و مصرف به نفع فقرا نیست، و بانکداری خرد باید به فکر هر دو باشد.

مسکن

بانک سیوا، در واکنش به نیازهای اعضا، به تدریج سهم وام‌های مسکن خود را افزایش داده است. امروزه بیش از یک‌سوم از حجم اعتبارات این بانک به بخش مسکن اختصاص دارد. برای زنان خویش فرما، خانه یک دارایی تولیدی محسوب می‌شود که نقش مهمی را در فعالیت‌های اقتصادی‌شان ایفا می‌کند. مقدار وام مسکن برای زنان فقیر، از تعمیر دیوار یا یک در، تا اضافه کردن یک اتاق یا حتی خرید یک خانه جدید، متفاوت است. از این وام‌ها، همچنین، برای لوله کشی آب، شبکه برق‌رسانی، احداث آبریزگاه و غیره استفاده می‌شود. تاکنون، بانک سیوا بیش از ۵۰,۰۰۰,۰۰۰ روپیه به حدود ۶,۰۰۰ زن به عنوان وام مسکن پرداخته است.

بسیاری از وام‌های مسکن بانک سیوا برای بهبود و تعمیر منازل افراد ذنبغ استفاده می‌شود. اکثر اعضا یا مالک منزل و یا مستاجر درآمدت هستند که در نواحی پررفت‌وآمد و شلوغ غیراستاندارد شهر زندگی می‌کنند. مسکن آنها معمولاً از ساختار "موقتی" و دیوارهایی با تخته‌های دسته دوم سیخ کشیده یا مخلوطی از گل و گاه ساخته شده است. سقف این خانه‌ها نیز از انواع مصالح قراضه ساخته می‌شود. خانه‌های نور و تاریک، مختص مناطق کاری نامطمئن و با بهره‌وری پایین است. وجود رطوبت در طول فصل بارانی و نبود تهویه در تمام طول سال، پیامد منفی روی سلامتی ساکنان آن دارد. اعطای وام‌های ۱۰,۰۰۰ تا ۲۵,۰۰۰ روپیه‌ای به صاحبان این منازل امکان استفاده از مصالح مطمئن مانند آجر و سیمان و گچ و کاشی را - به جای مصالح نامرغوب - می‌دهد. پنجره‌های مناسب برای نورگیری بیشتر و جریان هوا نصب می‌شود و روی سقف‌ها از ورق‌های موجدار استفاده می‌شود.

در یکی از قسمت‌های احمدآباد، وام‌های مسکن بانک سیوا برای دریافت‌کنندگان آن امکان تعویض کلبه‌هایشان را با خانه‌های سه‌اتاقه فراهم کرده است.

سیوا، بدون توجه به هدف تعیین شده اعطای وام و یا اطمینان از بازپرداخت آن، فقط یک نوع وام اعطا می‌کند که شرایط آن عبارتند از: مدت بازپرداخت سه سال؛ سقف پرداخت برای تمام وام‌ها ۲۵,۰۰۰ روپیه؛ نرخ بهره ۱۷ درصد در سال با توجه به مانده وام در هر ماه؛ دریافت اقساط به صورت ماهانه؛ یک ضامن برای وام‌های زیر ۲۰۰۰ روپیه و دو ضامن برای بقیه وام‌ها. اگرچه ممکن است که درآمد افراد مطابق با شرایط پرداخت وام نباشد، ولی تاکید بانک سیوا روی پس‌اندازهای مرتب به عنوان معیار ارزیابی اعتبار متقاضیان است. همچون سایر کشورهای، افراد فقیر در هند غالباً ۶۰ درصد از درآمد خود را برای مسکن خرج می‌کنند، آنهم در صورتی که اختیار این دارایی را داشته باشند. در بسیاری از خانواده‌ها، تمام اعضای

می‌کند تا مشکلات آنها را درک کند، وام‌ها را تمدید نماید و باهمکاری با سیوا خدمات حمایتی آرایه دهد.

بانک سیوا همچنین، در پروژه فعالیت‌های بانکی "پاریوار تان" متعلق به بانک جهانی، مشارکت دارد. این بانک با کمک شرکت شهری احمدآباد قرار است که با نظارت و مدیریت زنان محلی یکصد محله شلوغ و پرجمعیت شهر را اصلاح کند. بانک همچنین، طرح‌های ویژه‌ای برای سروسامان دادن به خانواده‌های کارگران کارخانه‌هایی که در شهر احمدآباد تعطیل شده بودند، دارد.

رشد بانکداری روستایی

سیوا، سازماندهی اتحادیه کارگران کشاورزی روستایی را در سال ۱۹۷۷ آغاز کرد، ولی خیلی زود متوجه شد که در نواحی روستایی، نیاز اصلی حول محور فعالیت‌های توسعه می‌چرخد. زنان به وام نیاز داشتند، ولی نرخ بهره وام‌دهندگان خصوصی کم‌رشد بود و از طرفی، به بانک نیز دسترسی نداشتند. متأسفانه، مقررات رزروبانک هند اجازه نمی‌داد که بانک سیوا فعالیت‌های خود را به اعضای روستایی نیز آرایه دهد. بنابراین، در حالی که زنان روستایی به سازماندهی خودشان به شکل تعاونی، گروه‌های تولیدکننده و اتحادیه ادامه می‌دادند، ولی به فعالیت‌هایشان وام‌های بانکی تعلق نمی‌گرفت. سرانجام، پس از سال‌ها رفت‌وآمد برای تغییرات سیاستی، و به خاطر گزارش کمیته ماراتی (Marathe) در سال ۱۹۹۲، به بانک سیوا در سال ۱۹۹۴ اجازه داده شد تا فعالیت‌هایش را به پنج منطقه روستایی متمم بکشد.

توسعه فعالیت‌های بانک در نواحی روستایی از طریق گروه‌های روستایی که به ثبت نرسیده بودند، ولی اتحادیه پس‌اندازها و اعتباری ثبت‌شده‌ای را در سطح بخش تشکیل داده بودند، انجام شد (جدول شماره سه).

جدول شماره سه

گروه‌های پس‌انداز و اعتبار، پنج بخش روستایی، گجرات، مارس ۱۹۹۷

تعداد گروه‌های پس‌انداز	۷۷۱
تعداد اعضا	۲۱۳۹۳
جمع پس‌اندازها (به روپیه)	۳۳۵۱۷۸۱
تعداد وام‌گیرندگان	۱۳۵۰۳
مقدار وام‌های معوقه (به روپیه)	۲۶۷۷۷۰۷

بانک سیوا، جدا از وامدهی، سازمان‌های روستایی و بخش را نیز در پنج منطقه آموزش می‌دهد.

- مرتب‌کردن وام‌ها با سایر خدمات حمایتی بسیار ضروری مانند بیمه، خدمات درمانی، مراقبت از بچه، کمک‌های حقوقی و آموزش، موجب کاهش آسیب‌پذیری زنان شده است.

مالی، تامین اجتماعی و فعالیت‌های تعاونی و اتحادیه‌های کاری نیز: مورد تاکید قرار داشت. این یافته‌ها حکایت از تأثیرپذیری برنامه‌های افزایش وام به جای کاهش اعتبارات برای زنان فقیر می‌کرد.

طرح‌های یکپارچه امنیت کاری

همانطور که پیش از این عنوان شد، زنان فقیر نسبت به انواع بحران‌ها آسیب‌پذیر هستند. آنها به طور مداوم در معرض بحران‌های فردی مانند بیماری؛ بحران‌های اجتماعی مانند شورش و ناآرامی؛ بحران‌های طبیعی مانند سیل؛ و بحران‌های اقتصادی مانند عدم دسترسی به مواد اولیه و رکود بازار قرار دارند. بانک سیوا برای حمایت از این افراد در هنگام بروز بحران، طرح بیمه ویژه خود را آغاز کرده و نشان داده است که چنین طرحی برای اعضای سیوا می‌تواند اعتماد به نفس و استقلال مالی به همراه داشته باشد.

در سال ۱۹۹۶، تعداد ۲۰,۰۰۰ نفر از اعضای بانک تحت پوشش طرح بانک سیوا قرار گرفتند که با همکاری شرکت بیمه عمر و شرکت بیمه متحد هند اجرا شد (جدول شماره چهار). در این طرح، مواردی همچون فوت، فوت ناشی از حادثه، بیماری، فوت همسر، و خسارت به اثاث خانه و ابزار کار در نتیجه سیل، آتش‌سوزی یا توفان در پوشش بیمه قرار داشت. پس از آن که بانک متوجه نرخ بالای مرگ‌ومیر مادران در بین زنان فقیر شد، این مورد را هم به پوشش بیمه‌ای اضافه کرد.

عملکرد بانک سیوا

عملکرد واقعی بانک سیوا را می‌توان در تأثیر آن روی زندگی سپرده‌گذاران و وام‌گیرندگانشان مشاهده کرد. این بانک نشان داده است که اداره یک بانک توسط - و برای زنان - فقیر نه تنها امکان‌پذیر، بلکه سودآور نیز هست. وقتی که زنان فقیر خودشان صاحب بانک باشند، با علاقه بیشتری مدیریت می‌کنند و تلاش می‌کنند تا نرخ بازپرداخت‌ها بالا باشد، حداکثر مازاد را کسب کنند و از منابع استفاده کارآمد داشته باشند. در جدول شماره پنج عملکرد بانک سیوا با سایر بانک‌های عمومی و خصوصی هند مقایسه می‌شود.

ارقام این جدول نشان می‌دهد که بانک سیوا با توجه به نسبت سرمایه‌اش به وام‌های پرداخت‌شده، از ثبات بالایی برخوردار است. نسبت کفایت سرمایه و نسبت دارایی به بدهی نیز دو عامل مهم سلامت هر بانکی محسوب می‌شوند. بانک سیوا از این جهات نیز به معیارهای بین‌المللی دست پیدا کرده و بهتر از بانک‌های عمومی و خصوصی کشور کار می‌کند. ارقام

جدول شماره چهار

حق بیمه‌های پرداخت‌شده در برابر مطالبات پرداخت‌شده

(به هزار روپیه)

سال	LIC [®]		UIAC ^{®®}	
	حق بیمه پرداخت‌شده	مطالبات پرداخت‌شده	حق بیمه پرداخت‌شده	مطالبات پرداخت‌شده
۱۹۹۲-۹۳	۷۵۰	۵۷۰	۱۵۰	۱۲۸
۱۹۹۳-۹۴	۱۵۰	۹۶۰	۲۱۰	۳۷۰
۱۹۹۴-۹۵	۱۸۰	۱۱۶۱	۳۰۰	۴۸۱
جمع	۱۰۸۰	۲۶۹۱	۶۶۰	۹۷۹

® LIC = شرکت بیمه عمر هند.

®® UIAC = شرکت بیمه متحد هند.

در سال ۱۹۹۵، پروفسور Helzi Noponen بررسی راجع به بحران‌ها، موانع و مشکلات مزمن، یعنی عوامل تعیین‌کننده فشارهای اقتصادی را که موجب اختلال و بی‌نظمی در اقتصاد خانواده زنان سیوا می‌شود، انجام داد. در این بررسی، تواتر هزینه‌ها و استراتژی‌های متعاقب آن مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت و روشن شد که زنانی که برای مدت‌های طولانی عضو سیوا بوده‌اند و در بانک سیوا حساب پس‌انداز داشته‌اند و باعث افزایش سهم درآمد خانواده شده بودند، کمتر تحت فشار بوده‌اند. در این تجزیه و تحلیل، تأثیر مثبت برنامه‌های سیوا در خدمات

مربوط به عملکرد همچنین نشان می‌دهد که زنان فقیر به افزایش سرمایه کمک می‌کنند و این برداشت که فقرا بار اضافی را بر اقتصاد تحمیل می‌کنند و به یارانه‌های بی‌پایان نیاز دارند، نادرست است.

جمع‌بندی

از نقطه نظر دوام‌پذیری برنامه اعتبار خرد، اگر مردم مالک یک موسسه مالی باشند و در مدیریت آن مشارکت کنند، در آن صورت، منافع رهیافت ضمانت گروه کوچک به تمام فعالیت‌ها

○ شاید مهمترین شاخص دوام‌پذیری بانک سیوا، نرخ بازپرداخت ۹۳ تا ۹۶ درصدی وام‌هاست و این مهم بدان سبب تحقق یافته است که وام‌های پرداخت‌شده توسط این بانک، منجر به رشد واقعی بنگاه اقتصادی و افزایش درآمد و مالکیت دارایی‌ها شده است.

جدول شماره پنج

عملکرد مقایسه‌ای بانک سیوا مطابق با معیارهای مختلف، ۱۹۹۴

نسبت‌های مالی	بانک‌های بخش عمومی	بانک‌های بخش خصوصی	بانک سیوا
ثبات			
(سرمایه + ذخایر / درصدی از سپرده‌ها)	۷	۳	۱۳
سودآوری			
نسبت سپرده به سود (درصد)	۲	۱	۱
نسبت وام‌ها به سود (درصد)	-۳	۱	۳
نقدینگی			
نسبت سپرده به وام (درصد)	۴۶	۴۹	۳۴

فعال آنها در ساختارهای دمکراتیک بزرگتر شود. در یک جامعه دمکراتیک، درست همانطور که فرآیند سیاسی به بیان آرزوهای رای‌دهندگان کمک می‌کند، فرآیند اقتصادی نیز باید دغدغه‌های اکثریت را به وضوح مشخص کند. پس اقتصاد سیاسی می‌تواند زندگی فقرا را بهبود بخشد و ارتقای همه آنها را تضمین کند.

زیونویس‌ها

(۱) بانک‌های بازرگانی حدود ۶۳,۰۰۰ شعبه دارند که ۳۳,۰۰۰ واحد آنها در نواحی روستایی واقع شده‌اند. بانک‌های روستایی منطقه‌ای هم ۱۴,۵۰۰ شعبه دارند.

(۲) براساس بررسی‌های NSS، در طول سال‌های ۸۸-۱۹۸۷ و ۹۴-۱۹۹۳ حدود ۱۳ تا ۱۴ درصد از شاغلان معمولی (زن و مرد) کارمندان موظف و ۵۵ تا ۵۶ درصد نیز خویش‌فرما بوده‌اند و بقیه جزو کارگران موقت محسوب می‌شوند. در میان کارگران زن، حدود ۵۷ تا ۵۹ درصد خویش‌فرما و حدود ۳۴ تا ۳۷ درصد کارگر موقت بوده‌اند و کارمندان موظف تنها شش تا هفت درصد را تشکیل می‌دهد. براساس دو بررسی NSS، کارگران زن خویش‌فرما حدود ۳۴ تا ۳۵ درصد از کل کارگران خویش‌فرما را شامل می‌شده‌اند.

گسترش خواهد یافت. مسوولیت مشترک این عده نه تنها شامل موافقت با پیشنهادهای وام و اطمینان از بازپرداخت آن توسط گروه کوچک است، بلکه جمع‌آوری و نگهداری سرمایه و تعیین نرخ‌های بهره معقول برای پس‌اندازها و وام‌ها جهت تضمین پایداری عملیات بانکی را نیز دربر می‌گیرد. مشارکت فعال اعضا و هیات‌مدیره برای تأثیری که یک بانک مانند بانک سیوا برجای می‌گذارد، بسیار مهم است. به عبارت دیگر، سیستم بانکی باید توسط آنهایی اداره شود که پس‌انداز می‌کنند و وام می‌گیرند و نه به وسیله قوانین انعطاف‌پذیر و سخت.

از نقطه‌نظر خود زنان، مشارکت و مالکیت آنها در یک موسسه موفق باعث ارتقای توان جمعی و قدرت آن سازمان می‌شود. ویژگی فقر نه تنها کمبود مالیه است، بلکه آسیب‌پذیری، ناتوانی و وابستگی نیز می‌باشد. سازماندهی اشتراکی و مالکیت ثروت، به از بین بردن پیامدهای روانی فقر کمک می‌کند و ساختار وسیع‌تری از جامعه را مورد توجه قرار می‌دهد.

از نقطه‌نظر کلی‌تر، نهادهای اعتباری خودکنترل شده یا در مالکیت اعضا می‌توانند سیستم‌های دمکراتیک ما را تقویت کنند. دمکراسی و توسعه، نیازمند مشارکت فعال و آگاهانه عامه مردم است. سازمان‌ها و نهادهای دمکراتیک می‌توانند فضای فراگیر ارزشمندی را برای فقرا ایجاد کنند که منجر به مشارکت

○ اگرچه ممکن است که درآمد متقاضیان وام مطابق با شرایط وام درخواستی آنان نباشد، ولی بانک سیوا بر روی پس‌اندازهای مرتب به‌عنوان معیار ارزیابی اعتبار متقاضیان تأکید می‌ورزد.

خواننده ارجمند

سیستم اشتراک، تعهد ما را نسبت به شما افزایش می‌دهد و شما هم از طریق اشتراک مطمئن خواهید شد که مجله را در محل کار یا منزل خود دریافت خواهید کرد.

برای استفاده از خدمات سیستم اشتراک، با تلفن شماره ۸۹۶۵۱۳۵ و ۸۹۵۱۳۲۹ تماس بگیرید.